

**Waarom de wet moet
veranderen...**

**De huidige euthanasiewet
sluit te veel mensen uit**

Nu krijgen duizenden Nederlanders géén
toegang tot euthanasie, zoals:

- Ouderen met een voltooid-leven wens
- Mensen met dementie
- Mensen met een psychische aandoening

**Het gevolg: hun wens voor
een waardig levenseinde
blijft onbeantwoord.**

**De oplossing: Wetsvoorstel
Levenseinderegie**

Meer zelfbeschikking, ook bij dementie

1. Zelfbeschikking voor iedere wilsbekwame
volwassene
2. Bij wilsbekwaamheid én een
onbehandelbare aandoening (zoals dementie):
• Uitvoering op basis van een eerder vastgelegde
euthanasieverklaring
• Familie of mentor mag deze wens vertegenwoordigen
• Altijd met strenge toetsing door
Levenseindebegeleiders

Zo werkt het wetsvoorstel:

- Begeleiding door speciaal opgeleide
Levenseindebegeleiders (artsen, psychiaters,
gespecialiseerde verpleegkundigen)

**Ook bij dementie
telt je stem**

Eerder vastgelegd = later gerespecteerd

- Heb je alvast een euthanasieverklaring opgesteld?
- Word je later onbekwaam door dementie?
- Dan mag je familie of mentor je wens vertegenwoordigen
- Altijd met strenge toetsing door Levenseindebegeleiders

Zorgvuldigheid gegarandeerd

- Centrale op:
- ✓ Geen verwijfelde motieven
- ✓ Geldigheid in situaties
- Verder:
- ✓ Mensen geruststellen
- ✓ Betrouwbaar

Wat wil Nederland?

De samenleving is er klaar voor

- Uit 15 jaar onderzoek blijkt: ruim 75% van de Nederlanders
wil meer zeggenschap over het eigen levenseinde
- Bij 40.000 handtekeningen wordt het wetsvoorstel in de
Tweede Kamer behandeld
- Nu nog 11.000 handtekeningen te gaan!

Help mee aan een waardig
levenseinde voor iedereen Scan de
QR-code en zet je handtekening.

Inhoud:

1. Zeggenschap over het levenseinde: hoe denkt Nederland

➔ 1.1. Cijfers

➔ 1.2. Wat zegt advocaat Tim Vis over het **Laatste Wil Proces** (incl. Transcript)

2. Waarom deze Sit-In actie

➔ Persbericht Flyer & Banners

3. Human interest: ervaringen met en het waarom van Stervensbuddy zorg

1. De eigen zeggenschap over het levenseinde Hoe denkt Nederland?

1.1. De Cijfers

Overzicht onderzoeken en enquêtes gedaan in opdracht van allerlei media en research organisaties.

1. 2010: Ipsos I&O research: 61 procent met «Ouderen die vinden dat hun leven voltooid is, mogen met professionele hulp een einde aan hun leven maken. » [nederlandse-kiezers-progressiever-in-2020-dan-in-2010.pdf](#)
2. 2013: Een Vandaag Opiniepanel 62 procent vindt dat hulp bij zelfdoding mag worden verleend als iemand levensmoe is [Externe link:http://opiniepanel.eenvandaag.nl/uitslagen/46605/meerderheid_voor_euthanasie_bij_levensmoe](#)
3. 2016: I&O research: 7 op de 10 mensen «Ouderen die vinden dat hun leven voltooid is, mogen met professionele hulp een einde aan hun leven maken.».
4. 2016: Opiniepanel: 65 procent dat hulp bij zelfdoding vanwege voltooid leven mag, 24 procent vindt van niet. Aan dat onderzoek deden 33.318 leden van het mee ([Externe link:http://binnenland.eenvandaag.nl/tv-items/69761/kabinet_stervenshulp_voltooid_leven_mogelijk_maken](#)).
5. 2016: NRC Handelsblad: 63% vindt dat een oudere (75+) in Nederland moet kunnen beschikken over een middel waarmee deze persoon zelf het leven kan beëindigen wanneer hij of zij de tijd daarvoor rijp acht.
6. 2016: Telegraaf: 77% is het eens met de stelling van de Dag: «Euthanasie bij voltooid leven is humaan» ([Externe link:http://www.telegraaf.nl/watuzegt/26816809/_Euthanasie_bij_voltooid_leven_is_humaan_.html](#)) (7-12-2016);
7. 2016: Maurice de Hond, [peil.nl](#): 64% is voor het beschikbaar stellen van een pil voor ouderen, die ze kunnen nemen als ze vinden dat hun leven voltooid is ([Externe link:https://home.noties.nl/peil/40jaar/G1.pdf](#))
8. 2019: CBS: 55 procent vindt dat euthanasie voor gezonde mensen onder bepaalde omstandigheden moet kunnen ([Externe link:https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/47/ruime-meerderheid-wijst-euthanasie-niet-principieel-af](#)).
9. 2019: Maurice de Hond, [peil.nl](#): 51% is voor het toestaan van euthanasie bij voltooid leven;
- 10.2020: Telegraaf,: 62% is voor een Wet «voltooid leven» Uitslag stelling van de Dag: »Autonomie over einde leven» ([Externe link:https://www.telegraaf.nl/watuzegt/841669707/uitslag-stelling-autonomie-over-einde-leven](#)).

Onderzoeken gedaan in opdracht van NVVE, CLW en SLR

NVVE:

- **“Opinieonderzoek zelfbeschikking en het levenseinde”** – kwantitatief onderzoek (n=1.388), veldwerk 17–23 juli 2024. PDF-rapport. [NVVE](#)
- **“Opinieonderzoek zelfbeschikking en het levenseinde”** – volledige rapportage (zelfde onderzoek, publicatie 23 okt 2024). PDF-rapport. [NVVE](#)
- **“Voltooid leven”** – onderzoek in opdracht van NVVE (publicatie 21 jan 2017). PDF-rapport. [NVVE](#)
- NVVE-nieuwsbericht met kerncijfers uit het Motivaction-onderzoek (sept/okt 2024). [NVVE+1](#)

Coöperatie Laatste Wil (CLW)

- **“Meeste Nederlanders voor recht op zelfbeschikking levenseinde”** – CLW-persbericht met link naar **Motivaction-presentatie** (ruim 3.200 Nederlanders bevraagd). Artikel + PDF-presentatie (datum op PDF: 13 dec 2019). [laatstewil.nu+1](#)
- CLW-achtergrondstuk met verwijzingen naar uitkomsten (o.a. over middelen & veiligheid, 2021). [laatstewil.nu](#)

Stichting Levenseinderegie (SLR)

- **Motivaction-peiling (juli/mei 2023)** naar draagvlak voor het **Wetsvoorstel Levenseinderegie** (o.a. 60–61% voorkeur voor alternatieve/nieuwe euthanasiewet; 71% onder voorstanders van euthanasie kiest voor het voorstel).
  - Overzicht op **Motivaction-site** (nieuwsbericht, 13 juli 2023). [Motivaction](#)
  - SLR-pagina's die naar dit Motivaction-onderzoek verwijzen (met kerncijfers en methodenotities). [levenseinderegie.nl+3](#)[levenseinderegie.nl+3](#)[levenseinderegie.nl+3](#)

Bovenstaande onderzoeken highlights			
Jaar	Opdracht	Thema	Belangrijkste uitkomst
2017	NVVE	Voltooid leven	55% voor recht op zelfgekozen einde zonder medische redenen
2019	CLW	Zelfbeschikking	82% voor recht op hulp, 69% ook zonder arts
2023	SLR	Wetsvoorstel Levenseinderegie	61 %voorkeur voor dit wetsvoorstel. 71% steun onder leden van de NVVE
2024	NVVE	Zelfbeschikking & euthanasiewet	68% wil verruiming wet, 80% meer gewicht wilsverklaring

1.2. Advocaat Tim Vis

Tim Vis bespreekt het hoger beroep van Coöperatie Laatste Wil en 26 eisers tegen de Staat in het 'Laatste Wil Proces'.

Link naar de video: (4 minuten): <https://youtu.be/X0YbouU Jcc>

Transcript:

Mijn naam is Tim Vis, ik ben strafrechtadvocaat in Amsterdam. En samen met Martijn Schellekens ben ik de advocaat van CLW in het **Laatste Wil Proces**. In december 2022 deed de rechtbank in Den Haag in eerste aanleg uitspraak.

En op 6 oktober van dit jaar dient het hoger beroep bij het gerechtshof in Den Haag. Wat was het **Laatste Wil Proces** ook alweer? In 2021 daagde CLW samen met 29 mede-eisers de Nederlandse Staat. De inzet? Verruiming van het recht op zelfbeschikking over het eigen levenseinde. Nederland kent een verbod op hulp bij zelfdoding en het verschaffen van middelen die een menselijk levenseinde kunnen verwezenlijken. We hebben wel een euthanasiewet. En die werkt goed. Maar alleen voor gevallen waarin mensen ernstig leiden aan medische redenen. In die gevallen mag een arts onder voorwaarden helpen.

Maar onderzoek wijst uit dat daardoor veel mensen buiten de boot vallen. Mensen met een stervenswens die niet leiden of in ieder geval niet leiden aan medische redenen.

En dat leidt ertoe dat die mensen in de steek worden gelaten. Zij kunnen hun recht op zelfbeschikking niet genieten. Of als ze dat doen zijn ze overgeleverd aan wat we noemen het grijze circuit. En naasten kunnen en mogen niet helpen. En dat leidt tot veel leed en verdriet. CLW vindt dat onacceptabel. Het levenseinde in eigen regie mag niet worden gecriminaliseerd.

De CLW eist in het **Laatste Wil Proces** dat de rechter uitspreekt, dat noemen wij advocaten verklaren voor recht, dat de staat onrechtmatig handelt door het verbod op hulp bij zelfdoding onverkort te handhaven. En wat zei de rechter nou in 2022? De rechtbank Den Haag gaf CLW voor een deel gelijk. Er is een Europees verdrag voor de rechten van de mens en daaruit volgt dat iedereen die dat vrijwillig kan beslissen het recht heeft om te bepalen of wanneer en hoe het eigen leven eindigt. En de rechter in Den Haag stelde dat ook vast. Dat is een unicum, want nog nooit eerder werd dat recht in Nederland vastgesteld. Maar de rechter vond ook dat staten bij het Europees verdrag een ruime beleidsvrijheid hebben. En de rechter vond ook dat de Nederlandse staat geen ontoelaatbare inbreuk maakt op het recht op zelfbeschikking. We hebben namelijk de Euthanasiewet. En hoewel de rechter heeft erkend dat het klopt dat mensen daardoor tussen wal en schip vallen, maakt dat niet dat de Nederlandse staat die beleidsvrijheid heeft overschreden.

CLW is het daarmee niet eens. In hoog beroep betoogt CLW dan ook dat zelfbeschikking over het eigen levenseinde geen schijnrecht mag zijn. En dat is het nu wel. En dat wordt niet anders door de Euthanasiewet. Want die is waardevol, maar biedt geen zelfbeschikking. Zij is er ter bescherming

van de arts. En een patiënt is afhankelijk van zijn medewerking. De rechter is daaraan voorbijgegaan.

Ook vindt CLW dat hierdoor een juridisch ontoelaatbaar onderscheid wordt gemaakt tussen mensen die wel en mensen die niet ernstig lijden met een medische grondslag. De rechtbank is verder ten onrechte terughoudend geweest. De rechtbank heeft alleen gekeken naar de absolute minimumnorm die het Europese Mensenrechten Hof voorschrijft en daardoor biedt de Nederlandse rechter onvoldoende rechtsbescherming.

Bovendien vindt CLW dat we niet voorbij mogen gaan aan onze eigen Nederlandse gevestigde moraal en traditie op het vlak van zelfbeschikking, ook waar het ons eigen levenseinde betreft.

CLW vindt dat de rechter er goed aan zou doen te kijken naar wat de hoogste rechters in Duitsland en in Oostenrijk al eerder hebben beslist, namelijk dat zelfbeschikking over het eigen levenseinde een grondrecht is. En hoewel staten de plicht hebben om kwetsbaren te beschermen, mag een grondrecht nooit een schijnrecht worden. En in die landen heeft de rechter de politiek dan ook terug naar de tekentafel gestuurd. Dat zou het gerechtshof in Den Haag in het hoger beroep ook moeten doen. Op 6 oktober 2025 dient het hoger beroep van het Laatste Wil Proces. En wij hopen op uw steun.

2. Persbericht Sit-In actie Flyer & Banners

2.1 Persbericht Sit-In actie

Hulp bij zelfdoding is een mensenrecht – Politiek, word wakker!

Sit-In op station Utrecht CS op 1 oktober – als opmaat naar het Hoger beroep in het Laatste Wil proces op 6 oktober

---

Namens Stichting Steungroep Dappere Burgers (SDB)

Datum: 24 september 2025 Contactpersoon: Hans Peltenburg jcpeltenburg@gmail.com 06 335 051 39

UTRECHT – Op woensdag 1 oktober organiseren 80 (groot)ouders samen met hun volwassen (klein)kinderen een Sit-In actie op station Utrecht Centraal. De actie is een stille maar indringende oproep: maak hulp bij een waardig levenseinde mogelijk. Dit is de aftrap van een week van protest en bewustwording rond het Laatste Wil Proces, waarin op maandag 6 oktober het hoger beroep - **aangespannen door de Coöperatie Laatste Wil (CLW) en 26 individuele eisers** - dient tegen de Nederlandse Staat bij het Gerechtshof Den Haag.

De boodschap is duidelijk: hulp bij zelfdoding hoort niet thuis in het Wetboek van Strafrecht.

Wat staat er op het spel?

In Nederland is hulp bij zelfdoding nog steeds strafbaar, óók als het gaat om wilsbekwame volwassenen die hun leven als voltooid beschouwen. Artsen mogen uitsluitend binnen de kaders van de Euthanasiewet handelen, wat mensen zonder medische diagnose uitsluit. Jaarlijks leidt dit tot honderden schrijnende situaties van eenzaam of traumatisch zelfgekozen levenseinde. Of van ouderen die gedwongen worden verder te leven.

In 2022 stelde de rechtbank Den Haag de CLW in eerste aanleg in het ongelijk, maar er was ook winst: voor het eerst erkende een Nederlandse rechter dat het recht op zelfbeschikking over het levenseinde voortvloeit uit artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Toch vond de rechter dat de Staat binnen zijn 'beleidsvrijheid' mocht blijven opereren. De CLW en 26 individuele eisers vinden dat onacceptabel.

In landen als Duitsland, Oostenrijk en Canada hebben rechters die beleidsvrijheid wél begrensd, met als uitkomst: zelfbeschikking over het levenseinde is een grondrecht. Ook daar riep de rechter de politiek tot de orde.

‘Sit-In actie’ op Utrecht CS, 1 oktober als opmaat van de ‘Mars naar het gerechtshof’, 6 oktober

‘De Sit-In actie’ van **SDB** op 1 oktober is de symbolische opmaat voor de ‘Mars naar het gerechtshof’ van de **CLW** op maandag 6 oktober in Den Haag, waar honderden betrokken burgers zich zullen verzamelen.

Tijdens de ‘Sit-In actie’ staan generaties samen op voor vrijheid, waardigheid en autonomie – voor zichzelf, voor elkaar en voor toekomstige generaties.

Wetsvoorstel van Stichting Levenseinde Regie (SLR)

Tegelijkertijd loopt de petitie voor het burgerinitiatief van Stichting Levenseinde Regie (SLR). Doel: het alternatieve wetsvoorstel op de agenda van de Tweede Kamer krijgen. Dit voorstel biedt een wettelijk kader voor zelfbeschikking, met begeleiding door professionele levenseindebegeleiders en zorgvuldige waarborgen tegen misbruik of druk.

De teller staat nu op 33.0005 handtekeningen. Bij 40.000 ondertekeningen móet de Kamer zich over het voorstel buigen. Teken via: [Petitie | Coöperatie Laatste Wil](#)

2.2 Banners 1+2 (drie en vier volgende bladzijde)

Waarom de wet moet veranderen...

De huidige euthanasiewet sluit te veel mensen uit

Nu krijgen duizenden Nederlanders géén toegang tot euthanasie, zoals:

- Ouderen met een voltooid-leven wens
- Mensen met dementie
- Mensen met een psychische aandoening

Het gevolg: hun wens voor een waardig levenseinde blijft onbeantwoord.

De oplossing: Wetsvoorstel Levenseinderegie

Meer zelfbeschikking, ook bij dementie

1. Zelfbeschikking voor iedere wilsbekwame volwassene
2. Bij wilsonbekwaamheid én een onbehandelbare aandoening (zoals dementie):
  - Uitvoering op basis van een eerder vastgelegde euthanasieverklaring
  - Familie of mentor mag deze wens vertegenwoordigen
  - Altijd met strenge toetsing door Levenseindebegeleiders

Zo werkt het wetsvoorstel:

- Begeleiding door speciaal opgeleide Levenseindebegeleiders (artsen, psychiaters, gespecialiseerde verpleegkundigen)
- Controle op een weloverwogen, vrijwillig en geldig verzoek
- Zorgvuldige procedure met meerdere gesprekken en bedenktijd

Banners 3 + 4

Ook bij dementie telt je stem

Eerder vastgelegd = later gerespecteerd

- Heb je wilsbekwaam een euthanasieverklaring opgesteld?
- Word je later wilsonbekwaam door bijvoorbeeld dementie?
- Dan mag je familie of mentor jouw wens vertegenwoordigen
- Altijd met strenge toetsing door Levensindebegeleiders

Zorgvuldigheid gegarandeerd

Controle op:

- ✓ Geen oneigenlijke motieven
- ✓ Geldigheid en situatie

Verder;

- ✓ Meerdere gesprekken
- ✓ Bedenktijd

Zet nu je handtekening
scan de QRcode

STEUNGROEP
DAPPERE
BURGERS.nl

Wat wil Nederland?

De samenleving is er klaar voor

- Uit 15 jaar onderzoek blijkt: ruim 75% van de Nederlanders wil meer zeggenschap over het eigen levenseinde
- Bij 40.000 handtekeningen wordt het wetsvoorstel in de Tweede Kamer behandeld
- Nu nog 11.000 handtekeningen te gaan!

Help mee aan een waardig
levenseinde voor iedereen Scan de
QR-code en zet je handtekening.

STEUNGROEP
DAPPERE
BURGERS.nl

**Mijn humaan
sterven
Mag het in
gezelschap?**

**maak hiervoor
nieuwe
wetgeving**

**zodat de
machinist
rustig kan
werken**

TEKEN VOOR LEVENSEINDE REGIE!

Hulp bij zelfdoding is een mensenrecht!

Waarom deze confronterende slogan op het station?

Hulp bij zelfdoding uit het wetboek van strafrecht

In Nederland zijn er twee grote groepen die geraakt worden door het huidige verbod op hulp bij zelfdoding:

Eerste groep: De 2.000 mensen per jaar die hun toevlucht nemen tot een vaak eenzame en gruwelijke zelfdoding. Gemiddeld springt er elke twee dagen iemand voor de trein. Deze aantallen zijn al decennia onveranderd.

Tweede groep: De vele ouderen en andere mensen met een weloverwogen stervenswens, die niet ziek of suïcidaal zijn, maar wél verlangen naar een waardig en menselijk

afscheid – in nabijheid van hun dierbaren. Zij worden nu gedwongen door te leven zonder perspectief, omdat liefdevolle hulp strafbaar is.

Steungroep Dappere Burgers (SDB) en Coöperatie Laatste Wil (CLW) pleiten voor betere bescherming van kwetsbaren, én voor ruimte voor wilsbekwame mensen om menswaardig te sterven. Het taboe op liefdevolle hulp moet doorbroken worden. Dat begint met aanpassing van de strafwet, zodat hulp bij een waardig levenseinde niet langer strafbaar is.

De kern van de rechtszaak tegen de Nederlandse staat

De Coöperatie Laatste Wil (CLW) en 29 individuele Nederlanders hebben de Staat aangeklaagd, omdat zij vinden dat de huidige wetgeving hen onterecht belemmert om zelf te beslissen over hun levenseinde.

- In Nederland is hulp bij zelfdoding strafbaar, zelfs voor de arts, tenzij deze zich houdt aan de strikte voorwaarden in de euthanasiewet.
- CLW zegt: Ook mensen die niet ziek zijn, maar hun leven “voltooid” vinden, of anderszins lijden aan het leven moeten op een veilige en waardige manier zelf kunnen beslissen wanneer en hoe ze sterven. Voorwaarde is wel dat zij wilsbekwaam en ouderdan 18 jaar zijn.
- Wij willen dat er legale, humane middelen beschikbaar komen, zonder dat helpers strafbaar zijn.

Wat willen de CLW en de individuele eisers bereiken?

- Erkenning dat zelfbeschikking over het levenseinde een fundamenteel recht is.
- Wettelijke aanpassing zodat wilsbekwame volwassenen toegang krijgen tot veilige middelen, zonder straf voor henzelf of hun helpers.

De rechtszaak raakt aan grote vragen over vrijheid, autonomie en waardigheid. Voorstanders zien het als een mensenrecht; tegenstanders vrezen misbruik of druk op kwetsbare mensen. De uitkomst kan grote invloed hebben op hoe Nederland met het levenseinde omgaat.

De CLW + 29 eisers zeggen:

Zelfbeschikking is een mensenrecht: wilsbekwame volwassenen moeten hun levenseinde kunnen kiezen, ook zonder medische reden. Weloverwogen en in overleg met hun geliefden

Euthanasiewet voldoet niet: veel mensen vallen uit de boot: zij hebben geen medische aandoening & de arts beslist. Niet de persoon zelf.

Onnodig lijden en gevaarlijke zelfdodingen: Legale middelen bieden veiligheid en voorkomen trauma.

Recht op autonomie: Internationale verdragen, zoals art. 8 EVRM* steunen dit recht op autonomie. Ook mensen met een 'voltooid leven' verdienen toegang tot een humaan stervensmiddel. * Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

De Nederlandse staat zegt:

Kwetsbaren beschermen – Een verbod voorkomt druk of overhaaste keuzes.

Euthanasiewet volstaat – Artsen kunnen al helpen bij uitzichtloos medisch lijden.

Risico op misbruik – Legalisering kan leiden tot ongewenste druk.

Mensenrechten – Volgens de Staat weegt bescherming van leven zwaarder dan zelfbeschikking & recht op autonomie.

Kan dit niet anders?

Jazéker: een alternatief voor de euthanasiewet!

Ontworpen door de Stichting Levenseinde Regie (SLR)

De SLR wil dat mensen zelf mogen kiezen om hun leven op een waardige manier te beëindigen, ook als ze niet ziek zijn. Bijvoorbeeld omdat ze hun leven als 'voltooid' ervaren. Daarvoor heeft SLR een wetsvoorstel opgesteld.

Wat staat er in het wetsvoorstel?

- Zelfbeschikking voor iedere wilsbekwame volwassene
- Begeleiding door speciaal opgeleide 'Levenseindebegeleiders'. Deze professionals controleren of het besluit echt vrijwillig en weloverwogen genomen is. Zij zijn arts, psychiater, psycholoog, of gespecialiseerd verpleegkundige.
- Zorgvuldige procedure Meerdere gesprekken over het besluit. - Tijd voor bedenktijd - Controle of er geen druk van buitenaf is.

Wat vindt de samenleving?

De afgelopen jaren zijn er veel onderzoeken geweest door linkse en rechtse kranten en media. Tussen de 77% en 88% van de Nederlandse bevolking zegt: ik wil meer zeggenschap en beslissingsbevoegdheid over mijn levenseinde.

Bij 40.000 handtekeningen wordt Het wetsvoorstel behandeld in de Tweede Kamer. Dan kan Nederland een land zijn waarin mensen zélf mogen bepalen hoe ze hun leven willen afronden Met respect, begeleiding en zorgvuldigheid. [De teller staat nu op 29.745](#)

Zet je digitale handtekening

Wij roepen je op om te tekenen! Bedankt!

STEUNGROEP
DAPPERE
BURGERS.

3.0 Waarom stervensbuddy's?

Het is zó schrijnend` -1-

Daarom 'stervensbuddy'-zorg

Uit de praktijk van een wijkverpleegkundige

"Wat is veiligheid waard, als je vrijheid is afgepakt? Zelfbeschikking is een mensenrecht – ook aan het einde van je leven."

In ons werk zien we het keer op keer: ouderen die niet meer ziek zijn, maar wel ongelukkig omdat hun

vrijheid is afgepakt.

Een man in een verpleeghuis zei tegen mij:

"Mijn kinderen hoopten dat ik hier gelukkiger zou zijn, toen ze deze plek voor mij regelden Maar de mensen die ik liefhad zijn er niet meer. Hier voel ik me eenzamer dan ooit. Ik had mijn leven liever op mijn eigen manier afgemaakt."

Deze woorden snijden door je ziel. Want wat is waardigheid waard, als iemand tegen zijn wil moet doorleven? Het gaat niet alleen om veiligheid of zorg. Het gaat om vrijheid. Om het recht zelf te mogen beslissen.

Het is zó schrijnend -2-

Daarom 'stervensbuddy'-zorg

Uit de praktijk van de GGZ

"Sharon wacht al jaren. Hoe zorgvuldig is wachten zélf?"

Stel je voor: je bent wilsbekwaam, je hebt alles besproken met professionals — en dan beland je in een wachtrij die jaren kan duren. Dat is de realiteit voor

mensen zoals **Sharon Miedema**, die al heel lang op de wachtlijst van het Expertisecentrum Euthanasie staat. Haar verhaal is geen uitzondering, maar een symptoom van een systeem dat op cruciale plekken **vastloopt**. [LinkedIn](#)

Zelfs het Expertisecentrum meldt dat de wachttijd bij **psychisch lijden** kan oplopen tot **ruim 2 jaar** en in een enkel geval tot **3 jaar**. Voor wie ondraaglijk en uitzichtloos lijdt, is zó lang wachten geen bescherming, maar extra lijden.

Daarom 'stervensbuddy'-zorg

Uit de praktijk van een stervensbuddy

Afgelopen week deden een collega en ik een intake bij een echtpaar, beiden 82 jaar. Eén van hen is 'klaar met leven'. Naast twee ouderdomskwalen draagt deze persoon al levenslang een ziekte, met ernstige pijn en voortdurende vermoeidheid. Daarbovenop incontinentie.

De huisarts weigert euthanasie: alleen bij een korte

levensverwachting (zoals uitgezaaide kanker) wil hij meewerken. Doorverwijzen? Nee. Terwijl het KNMG-protocol zegt dat dat wél moet. Maar een protocol is geen wet.

Het echtpaar voelt zich gedwongen zélf de regie te nemen. Ze hebben Natriumazide in huis. Hun kinderen weten ervan. Het paar kiest ervoor dit samen te doen – in liefde, met steun van twee stervensbuddy's van onze stichting, waarvan er altijd één verpleegkundige is.

Het is tegelijk diep menselijk en intens verdrietig dat dit buiten de wet om moet gebeuren. Want de overgebleven partner én de twee Stervensbuddy's kunnen in de gevangenis komen. 3 jaar 25.000 euro boete. Als de rechter zegt: er was sprake van hulp bij en/of aanzetten tot zelfdoding.

Dit is precies waarom de discussie over de euthanasiewetgeving en over altruïstische hulp bij zelfdoding gevoerd moet worden. Hulp uit compassie mag nooit als misdaad in het Wetboek van Strafrecht blijven staan.

Uit de voorlichtingsfolder Stervensbuddy zorg

Waarom een 'stervensbuddy'?

Uit de vierde evaluatie van de Wet toetsing levensbeëindiging blijkt dat vooral SCEN-artsen (65%) moeite hebben met euthanasieverzoeken bij niet-lichamelijk lijden, zoals voltooid leven, existentieel of chronisch psychisch lijden. Zij ervaren dat de huidige wet hiervoor te weinig ruimte biedt. (Bron: 4e Evaluatie WtL 2017–2022, ZonMw/ Commissie Evaluatie WtL 2023)

Euthanasie verzoeken
(bron 4^e toetsing WtL* 2023)

Aanvragen Toegestaan Afgewezen

13.370 9.025 4.345

* Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding

Eenzame en soms gruwelijke zelfdoding

Jaarlijks sterven bijna 2000 mensen door een eenzame en vaak gruwelijke zelfdoding. Veel van hen hadden liever afscheid genomen in aanwezigheid van hun naasten. Door taboe, schaamte en angst voor strafvervolgning van hun naaste(n) voelen velen zich echter gedwongen het alleen te doen.

Zelfdoding in eigen regie en overleg met naasten

Daarom bieden wij 'stervensbuddyzorg' aan: voor mensen die hun leven niet alleen willen beëindigen, én voor degenen die zijn afgewezen binnen de euthanasieprocedure.

Praten over je wens

Je kunt je wens bespreken met instanties als NVVE of Stichting De Einder, of met je huisarts of maatschappelijk werker. Sommige hulpverleners wijzen op informatie over methoden en middelen en hoe die verkrijgbaar zijn. De rol van een stervensbuddy De buddy is er in de eerste plaats als mens, als iemand die nabij is, zonder oordeel. Wij zijn twintig vrijwilligers (50+), met brede achtergronden zoals psychologie, psychotherapie, maatschappelijk werk, verpleegkunde, pedagogiek, management en onderwijs. Wij zijn geschoold in zorg rond natuurlijk sterven en kennen de symptomen die spelen in de stervensfase.

Kennismaken en regie houden

Na gesprekken met naasten en professionals maak je kennis met een buddy. Bij een klik bepaal jij zelf verder: wanneer, waar en hoe. De regie blijft bij jou. Belangrijk: wij verstrekken geen middelen of methoden. Zelfstandig handelen blijft essentieel.

Juridische risico's

Zolang er geen actieve hulp is bij voorbereiding of uitvoering, zijn de risico's voor naasten en buddy's minimaal. Om misverstanden te voorkomen, maakt één van de twee aanwezige buddy's een filmopname van het proces.

Over het stervensproces

Na inname van een middel of middelen of gebruik van een methode treedt het stervensproces in:

- De stikstofmethode leidt binnen minuten tot bewusteloosheid en overlijden.
- Bij inname van middelen duurt het langer. Na jouw zelfstandige handeling mogen naasten nabij zijn: je hand vasthouden, troosten, water aanreiken of helpen comfortabel te liggen.

Ervaringen met stervensbuddy Zorg

1. Lees ook het artikel in de Trouw van november 2024 [Els Huizinga \(80\) koos haar dood met middel X. 'Stervensbuddy' Hans Peltenburg stond haar bij | Trouw](#)
2. Kijk de indringende ervaringsvideo waarin Els van Poppel samen met de stervensbuddy van de SDB terugblik op de stervensuren van haar beste jeugdvriendin. 11 minuten kijktijd. Voelt als 4 minuten! steungroepdappereburgers.nl/index.html/files/edit08.mp4
3. Lees het tweegesprek met het volledige verslag van de laatste levensuren van Els

Terugblik op haar laatste levensuren.

Tweegesprek tussen Hans Peltenburg en Els van Poppel Terugblik op die laatste dag "Ik weet het nog goed," vertelt Hans Peltenburg. "Op 19 september kreeg ik haar mail. Kort maar helder: of één van de stervensbuddy's bij haar levenseinde kon zijn. We maakten twee dagen later al kennis. En daar zat ze, met haar beste vriendin Els van Poppel. Twee vrouwen die elkaar al ruim zestig jaar kenden. Ze waren ook samen bij twee demonstraties van de SDB (Steungroep Dappere Burgers) geweest.

Er was meteen een klik

“Els van Poppel knikt. “Ik kende Hans natuurlijk alleen van een afstandje, bij de demonstraties georganiseerd door de SDB, maar het voelde meteen veilig.” Mijn vriendin had alles tot in de puntjes voorbereid. Ze was ook altijd al zo geweest: doortastend, recht door zee, geëmancipeerd. Toch... toen ze me bijna een jaar geleden vertelde dat ze haar 81ste verjaardag niet meer wilde halen, kwam dat als een mokerslag.”

Ouderdomsklachten en de dreiging van dementie

Hans vult aan: “Ze vertelde me dat ze een stapeling van ouderdomsklachten had, maar dat haar huisarts haar geen euthanasie kon verlenen, omdat haar lijden volgens de wet nog niet ernstig genoeg was en haar situatie nog niet uitzichtloos. Bovendien wist ze dat de dementie om de hoek kwam kijken. Eén zus was er al aan overleden, en de andere werd met vergevorderde dementie verzorgd in een verpleeghuis. Ook die zus had een euthanasieverklaring ingediend bij de huisarts, maar werd door de dementie ingehaald en kon haar wens niet meer wilsbekwaam bevestigen. Precies dat wilde zij voorkomen. Daarom wilde ze haar eigen lot op tijd in handen nemen. Elke week bezocht ze haar zus in het verpleeghuis.”

Alles tot in de puntjes voorbereid “

Ze was vastberaden,” vervolgt Hans. “Alles had ze geregeld: het premedicatie schema, haar verklaringen, zelfs een handgeschreven brief van jaren geleden – puur om te bewijzen dat dit al lang haar wens was. En dat wij haar niet hadden geholpen of hadden aangezet tot haar zelfdoding. Ze noemde zichzelf ‘de regisseur’. En dat was ze ook.” “En toch bleef ze warm,” zegt Els zacht. “Zorgzaam. Ze dacht aan iedereen om haar heen. Ze had afscheidsgesprekken met familie, kreeg kaarten en bloemen bij leven – zo bijzonder. Ik zei nog: dat gun je iedereen, al die liefde vóór je dood.” Haar zorg voor rust na afloop Hans vervolgt: “In de maand voorafgaand aan haar levenseinde had ze haar huisarts al in vertrouwen genomen. Ze vroeg of deze – ná afloop – haar overlijden officieel wilde komen vaststellen. Dat verzoek was niet voor niets. Want wanneer een leek 112 belt of een niet-geïnformeerde arts meldt dat iemand is overleden door een zelfdoding, worden er standaard twee ambulances en meerdere politiemensen gestuurd. Er wordt dan gehandeld alsof reanimatie nog mogelijk is, omdat wettelijk alleen een arts het overlijden mag vaststellen. Ook kan het vermoeden ontstaan van een misdrijf – hulp bij of aanzetten tot zelfdoding. Wat dan volgt is vaak een heftig en verwarrend tafereel: sirenes, blauwe zwaailichten, paniek. Precies dat wilde zij voorkomen – uit zorg voor zichzelf én voor ons. Haar huisarts begreep dat en sprak ruim van tevoren met haar af dat ze op de dag zélf beschikbaar zou zijn om het overlijden officieel te bevestigen.

Jurist stand by

Wij als SDB hadden ook onze jurist gevraagd om stand-by te zijn, voor het geval de recherche of andere instanties hun bevoegdheden zouden overschrijden. Achteraf bleek diens hulp gelukkig niet nodig, ook niet bij het verhoor door de recherche. En zo geschiedde het in rust, zonder ophef.

Het voelde sereen

“De ochtend van haar afscheid Hans vervolgt “Voor mij was het de eerste keer als stervensbuddy. Maar door hoe ze het had georganiseerd, voelde het sereen. Ze had zelfs voor mij een appartement in haar complex gehuurd, zodat ik de avond ervoor al daar kon slapen en op D-Day niet eerst in de hectiek van het openbaar vervoer hoefde te reizen. We dronken koffie die ochtend - Els niet

natuurlijk, vanwege het nuchter blijven. Zedeed zelf open, in haar ochtendjas, op sloffen. Heel gewoon." "Precies zoals ze was!" zegt Els met een glimlach. "Niet nog even dat mooie bloesje aantrekken. Nee: praktisch. 'Als ik moet overgeven, kan het zo de prullenbak in,' zei ze. Ze was wel nog naar de kapper geweest en had haar nagels mooi gelakt. We hebben zelfs gelachen. De sfeer was licht. Ze draaide haar oude Spotify-lijst. Unforgettable van Nat King Cole. Nou, dat was het ook."

Het moment van loslaten

"Om 10.45 namen we afscheid," herinnert Els zich. "Ze knikte naar de camera en zei: 'Kijk, ik doe dit geheel zelfstandig.' Alles was erop gericht om te laten zien dat ze dit zélf deed. Geen hulp, volledig zelfstandig. Ze had het poeder zelfs in een kruidenpotje van Verstegen gedaan. Ze sprak nog even in de camera, waarin ze nogmaals benadrukte dat zij alle handelingen zelf had verricht. Ze mengde middel X in 50 ml. Keek lachend in de camera en zei: 'Mijn zusje zou zeggen: Skol.' Ze dronk het middel op en ging rustig liggen." Els, de emotie wegslikkend: "Ze pakte mijn hand. Keek me aan en zei: 'Ik ga lekker slapen. Ik wens jullie veel geluk toe. Ik ga niet grienen. Dag schatten. Dag allerliefste schatten.' Ik vergeet die blik nooit meer."

Reflectie op het stervensproces

"Om 11.15 was ze buiten bewustzijn," vertelt Hans verder. "Haar kat Goofy sprong nog even op bed om te snuffelen, maar verdween daarna in de gangkast. Daarna verliep het zoals dat bij een natuurlijk sterven vaak gaat – zoals ik dat als verpleegkundige vaker heb gezien, ook bij mijn eigen moeder en een goede vriendin. Er waren af en toe wat onwillekeurige bewegingen. Ze probeerde zich drie keer op te richten. Een minuut of tien heeft ze gekreund in de twee uur na het buiten bewustzijn raken. In het laatste uur ademde ze in het kenmerkende, onregelmatige ritme van de zogenaamde Cheyne-Stokes-ademhaling. * En toen, om 13.14, stopte haar ademhaling. Ze was overleden."

Voorbereid op hoe het stervensproces zou kunnen verlopen

"Na een korte stilte vertelt Els verder ""We hebben samen ook gesproken over wat we zagen gebeuren tijdens het stervensproces. Dat vonden we belangrijk, ook voor onze eigen verwerking. Het hielp om samen terug te kijken. De onwillekeurige bewegingen die ze maakte, het korte kreunen, de pogingen om zich nog even op te richten – het hoorde allemaal bij het natuurlijke proces van sterven. Geen tekenen van lijden, maar lichamelijke reflexen die er indrukwekkend uit kunnen zien als je niet weet wat je kunt verwachten." Hans vult aan: "Dat soort verschijnselen kunnen beangstigend lijken, maar als je weet wat ze betekenen, geven ze juist rust. Het lichaam is bezig om los te laten, langzaam uit te schakelen. Ook de Cheyne-Stokes ademhaling past daarbij. We zagen dat allemaal gebeuren en herkenden het." Els: "En daardoor konden we erbij blijven, rustig, zonder paniek. Dat voelde als het grootste geschenk dat we haar konden geven: aanwezig zijn, getuige zijn, gewoon blijven." Het wachten en het afscheid "En toen," vervolgt Els, "begon het wachten. De huisarts was er snel, heel begripvol."

Recherche, geüniformeerde politie en Schouwarts op 'het plaats delict'

Maar de schouwarts? Die liet op zich wachten. We belden, wachtten. Drie uur later stond ineens de recherche voor de deur. Twee jonge mensen. Ze waren verbaasd dat er geen geüniformeerde agenten waren. Die hadden volgens protocol het 'plaats delict' moeten afzetten tot de rechercheurs en de schouwarts arriveerden. Ze waren zichtbaar geraakt en onder de indruk. Eén van hen zei: 'Mijn oma zou dit ook willen.' Dat raakte me." "En het wachten ging door," vervolgt Els. "Tot zeven uur 's avonds, toen er eindelijk geschouwd werd." Hans: "De schouwarts – met drie andere medewerkers

van de forensische dienst – vond een stukje ducttape op het tafeltje bij het voeteneinde. Ze zagen de tape en zijn blijkaar geschrokken. De rechercheurs vroegen ons waar die Ducttape vandaan kwam. Gelukkig konden we uitleggen dat dat was om de iPad te fixeren voor het filmen. We lieten het begin van de opname zien aan de rechercheurs en de schouwarts: de duidelijke woorden en zelfstandig handelen van haar inclusief het “Skol!”. Géén verdachten, maar getuigen Daarmee was het helder: wij hadden niet geholpen bij haar zelfdoding, maar waren wél getuigen, vervolgt Els. Uiteindelijk, om negen uur ‘s avonds, gaf de officier van justitie toestemming om haar lichaam vrij te geven. “We waren geen verdachten meer. Alleen nog getuigen – en dat mag volgens de Nederlandse wet. We waren getuigen van haar moed.” Hans knikt langzaam.

Dapper, autonoom en zorgzaam

“Dat was ze. Dapper. Autonoom. En zó zorgzaam. Ik ben haar dankbaar dat ik erbij mocht zijn. En ook jou, Els, voor je openheid. Jullie vriendschap... dat was pure schoonheid.” Even is het stil. Dan zegt Els zacht: “Dank je, Hans. Het was zwaar. Maar ik zou het zo weer doen, voor haar. Ik mis haar vreselijk. Maar ik ben ook trots. Trots dat ze dit zélf heeft kunnen doen, op haar manier. Zonder angst. Met liefde om zich heen.” “Dit zou ik alle mensen gunnen die niet in aanmerking komen voor euthanasie”.

□

Meer weten?

Video 1: Uitleg Cheyne-Stokes ademhaling

De *Cheyne-Stokes-ademhaling* is een normaal verschijnsel in de laatste fase van het leven, met een afwisseling van diepe en oppervlakkige ademhaling en korte ademstops. Dit wijst erop dat het lichaam langzaam uitschakelt. Kijk voor twee video's op YouTube naar een Amerikaanse verpleegkundige die uitleg geeft over deze specifieke ademhaling en andere verschijnselen die kunnen passen bij natuurlijk sterven. Zet de ondertiteling aan.

Uitleg bij beelden van iemand die zo ademt:

of ga naar: <https://www.youtube.com/watch?v=Ymkqd4MiR0k>

Wie dit heeft gezien, schrikt minder van de *Cheyne-Stokes-ademhaling* als het daadwerkelijk gebeurt.

Video 2: Uitleg over andere verschijnselen in de laatste stervensuren

of ga naar: <https://www.youtube.com/watch?v=ifUnr-O3WSQ>

Artikel: Dagblad *Trouw* van 15 november 2024

of ga naar: <https://www.trouw.nl/binnenland/els-huizinga-80-koos-haar-dood-met-middel-x-stervensbuddy-hans-peltenburg-stond-haar-bij~ba1007a0/>

In de vierde evaluatie van de Wet toetsing levensbeëindiging (de 'Euthanasiewet') komt naar voren dat met name SCEN-artsen (65%) aangeven moeite te hebben met euthanasieverzoeken bij niet-lichamelijk lijden, zoals een voltooid leven, existentieel of chronisch psychisch lijden. Met name SCEN-artsen (65%) ervaren dat de huidige wet hiervoor weinig ruimte biedt.

(Bron: 4e Evaluatie WtL 2017–2022, ZonMw / Commissie Evaluatie WtL 2023)